

П. – Матеріали Другої Міжнар. наук.-практ конф. (Київ, 14-15 грудня 2016 р.) / Мін-во освіти і науки України, Київ. Нац. ун-т будівн. і арх.-ри та ін. – «Економічна думка». - 2016. - В 2-х ч. – Ч.2 – 280 с.

3. Бачинська Л.Г., Бачинська О.В. Особливості формування забудови Києва в кінці XIX - на початку XX ст.: причини та тенденції/Збірник наукових праць «Сучасні проблеми архітектури і містобудування». - Вип. № 47. - Київ: КНУБА, 2017. – С.21-26.

4. Бачинська Л. Г. Вплив політичного режиму СРСР у 1920-1940-ві роки на архітектуру та містобудування України / Multidisciplinary Scientific Edition «Proceedings of the International Scientific Conference «Modern Methodology of Science and Education» - September 18, 2017, Warsaw, Poland - Vol.1. - RS Global S.z O.O., Research and Scientific Group Warsaw, Poland – с.15-20.

5. Бачинська Л.Г. Еволюція архітектури і містобудування України з кінця XIX до початку XXI століть: причини та тенденції /International Scientific and Practical Conference «WORLD SCIENCE». № 10 (26), Vol. 1, October 2017. Proceedings of the IV International Scientific and Practical Conference «Topical Problems of Modern Science and Possible Solutions». September 30, 2017, Dubai, UAE. - p.43-48.

6. Бачинська Л.Г. Архітектура та містобудування України у перехідні періоди економічно-політичного стану XX століття / International Scientific and Practical Conference «WORLD SCIENCE». № 11 (27), Vol. 1, November 2017. Proceedings of the IV International Scientific and Practical Conference «Modern Scientific Achievements and Their Practical Application». October 31, 2017, Dubai, UAE. – P. 40-46.

*Гербут Надія Анатоліївна, кандидат політичних наук, доцент
Баєва Юлія Євгенівна, кандидат політичних наук, доцент,
кафедра політичних наук,*

Київський національний університет будівництва і архітектури

ГЕНДЕРНИЙ КОМПОНЕНТ В МІСЬКОМУ ПЛАНУВАННІ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

Реалізація євроінтеграційних прагнень України актуалізує питання дотримання прав людини, оскільки це є основою європейських цінностей. Євросоюз розробив та реалізовує стратегію «gender mainstreaming», що в більшості офіційних документах України перекладається як «комплексний підхід до проблем рівності жінок і чоловіків» і означає необхідність дотримання гендерних прав в усіх сферах суспільного життя [1, с. 6-7].

З часом гендерний компонент почали інтегрувати до планування розвитку міста.

У Великобританії Королівський інститут міського планування провів дослідження, яким чином місцеві органи влади, що займаються плануванням простору, беруть до уваги проблему гендерної рівності. Результатом цього

дослідження стала розробка відповідних інструментів, що дозволило планувальникам застосовувати гендерний підхід у своїй діяльності. Наступним кроком інституту став випуск у 2007 р. спеціального меморандуму, у якому зазначалося, що різниця в повсякденному життєвому досвіді жінок і чоловіків впливає на всі фундаментальні принципи просторового планування і проектування архітектурного середовища. Саме жінки в основному стикаються з труднощами в міському просторі, яке розроблялося без урахування їх досвіду та покладених на них соціальних функцій, зокрема репродуктивної.

У Німеччині з кінця ХХ ст. розпочалися дослідження щодо проблем, пов'язаних з дискримінацією інтересів та потреб жінок в таких сферах, як містопланування, транспортне сполучення, регіональне планування. З початком реалізації гендерного мейнстримінгу ці дослідження набули більш масштабного характеру. До процесів соціального планування включено гендерну експертизу з метою запобігання дискримінації жінок і чоловіків [2].

Наприклад, у Берліні гендерний мейнстримінг почав імплементуватися у сферу розвитку та планування міста з 2009 р. Питання врахування інтересів та потреб жінок і чоловіків в контексті їх життєдіяльності в місті обговорювалося науковцями, політиками, експертами та громадськістю. Після цього гендерний компонент був внесений до деяких документів. Жіноча консультативна рада Берліну розробила каталог гендерних критеріїв для міського планування, який був опублікований німецькою та англійською мовами в 2011 році. Поступово інші міста Німеччини почали брати приклад з Берліна щодо реалізації гендерних прав у сфері містобудування [3].

Столиця Австрії, Відень, є місто-лідером в Європі щодо врахування гендерних аспектів в міському плануванні. Досвід Відня щодо гендерно чутливого планування є цінним не лише для України, а й для міжнародної спільноти.

Імплементация гендерного мейнстримінгу в плани розвитку міста підвищує їх цінність. *По-перше*, збільшується якість процесів планування, оскільки враховуються інтереси тих соціальних груп, які раніше були поза увагою. У новому форматі інтереси жінок і чоловіків систематично координуються з новими завданнями та новими кроками щодо розвитку міста. Кінцева мета гендерного підходу до процесів планування - це створення гнучкого та адаптованого міського простору до потреб жінок і чоловіків. *По-друге*, цільове використання ресурсів стає більш справедливим, тому що гендерно чутливе планування передбачає справедливий розподіл простору та часу в межах міста. Придатність міста для життя визначається, насамперед, зручністю для тих людей, які через певну фазу свого життя вимушені проводити багато часу біля своїх помешкань (наприклад, жінки з маленькими дітьми). Отже, інвестиційна політика міста повинна бути спрямована на задоволення потреб різних соціальних груп, зокрема жінок. *По-третє*, гендерно чутливе планування розвитку міста сприяє формуванню необхідних гендерних компетенцій у сфері урбаністики, підвищенню обізнаності щодо повсякденних життєвих потреб чоловіків і жінок у різні фази їхнього життя.

По-четверте, відбувається поступове вдосконалення методології та створення нових підходів. Процеси гендерно чутливого планування розвитку міста потребують обмін досвідом, долучення експертів та науковців, зокрема тих, хто займається міждисциплінарними дослідженнями проблем урбаністики з подальшим використанням цих практичних на теоретичних напрацювань для виконання конкретних завдань, що стоять перед місцевими органами влади.

Влада Відня розробляє гендерно чутливі плани розвитку міста вже більше, ніж двадцять років. Внаслідок успішно проведених пілотних проектів гендерний мейнстримінг сьогодні визнаний як центральна стратегічна складова міського планування. Він була включений до Стратегічного плану Відня, до Міського плану розвитку та галузевих програм, до генерального плану та концепцій містобудування, а також до різних проектів. Між 2005 та 2010 роками всі відділи міського планування Відня імплементували гендерну складову до деяких проектів. Таким чином, більше, ніж 50 пілотних проектів висвітлили різноманітні завдання, пов'язані із задоволенням потреб чоловіків й жінок у міському просторі, та шляхи їх вирішення.

Гендерно чутливе планування визначає час роботи як такий, що складається не лише з оплачуваних годин, а і з годин, що витрачаються на домашню роботу.

Згідно проведеного у 2005 р. дослідження у Відні чоловіки та жінки мають наступне тижневе навантаження:

- на домашню роботу жінки витрачають 37% годин від загального робочого часу, а чоловіки – 17%;
- на догляд за дітьми жінки витрачають 17% робочих годин, а чоловіки – 7%;
- на роботу, що оплачується, жінки витрачають 46% робочого часу, а чоловіки – 76%.

Отже, враховуючи той фактор, що австрійські жінки багато часу працюють в сім'ї, житлове середовище почали планувати таким чином, щоб полегшити цю роботу.

Наявність дітей або хворих чи літніх родичів в сім'ї зумовлює ускладнення мобільності того, хто за ними доглядає. Найчастіше ці функції виконують жінки, і тому саме їм потрібно їздити до дитячого садка, до школи, до поліклініки, до аптеки, до магазинів тощо. У 2011 році було виявлено, що у Відні жінки більшою мірою користуються суспільним транспортом, ніж чоловіки (39,4% та 34,8% відповідно). Також жінки більше ходять пішки у порівнянні з чоловіками (31,5% та 24% відповідно). На автомобілях їздять 27,0 % чоловіків і лише 13,2 % жінок. Цілком логічно, що в планування розвитку транспортної системи міста також імплементовано гендерний мейнстримінг.

У гендерно чутливому плануванні Відня також враховуються потреби дівчаток і хлопчиків віком: 1) до 6 років, 2) з 6 до 12 років, 3) з 13 до 17 років.

Наприклад, для підлітків дуже важливим є наявність парків, майданчиків та молодіжних центрів, де вони можуть зустрічатися та спілкуватись. Однак дівчата почуваються комфортно в безпечних відкритих місцях. При цьому

статистичні дані свідчать, що юнаки частіше стають жертвами насильства в публічних місцях.

Підлітки чоловічої статі використовують моторизовані види транспорту більшою мірою, ніж дівчата, а також частіше стають жертвами дорожньо-транспортних пригод. Є й інші відмінності між підлітками протилежних статей щодо життєдіяльності в місті, які враховуються в планах розвитку.

Мають свої специфічні потреби у міському просторі чоловіки і жінки літнього віку, чоловіки і жінки з особливими потребами, що також враховуються в планах та проектах міста.

В контексті забезпечення комфортного існування для вищезазначених соціальних груп, важливим стає впровадження концепції «місто коротких відстаней» («city of short distances»). Такий підхід до містобудування дозволяє ефективно поєднувати оплачувану роботу з роботою в сім'ї, витратити мінімум часу на поїздки за покупками тощо. «Місто коротких відстаней» - це місто, де житло, робочі місця, магазини, школи, місця відпочинку та ін. об'єкти знаходяться поряд. Різноманітна суміш об'єктів в поєднанні з оптимально спланованою транспортною системою, складає щільну мережу, яка дозволяє мешканцям комфортно почуватися в міському просторі. За таких умов люди похилого віку та мешканці міста з особливими потребами можуть пересуватися самостійно, та самостійно виконувати свої повсякденні завдання. Це полегшує роботу опікунів, зберігається час тощо.

Крім того, в планування розвитку міста імплементовано такі концепції, як «місто безбар'єрного простору» та «безпечне місто», що базується на принципі «бачити і бути видимим» і є особливо важливим для жінок, щоб не стати жертвою насилля.

Сучасні вимоги до міського проектування передбачають при організації тендерів включення гендерних критеріїв до:

- загальних цілей міського проектування (стратегічне бачення та цілі повинні бути сформульовані таким чином, щоб бралися до уваги гендерні характеристики);
- тендерної документації (в документах повинно бути пояснено вплив міського планування на різні соціальні групи, з урахуванням гендерних відмінностей);
- попередньої перевірки тендерних позицій (у склад тендерної комісії повинні входити гендерні експерти, щоб проводити гендерну експертизу на належному фаховому рівні)

Оскільки Відень накопичив значний досвід щодо гендерного підходу в містоплануванні, Інститутом ландшафтного планування (Institute of Landscape Planning) та Університетом природних ресурсів і біологічних наук (University of Natural Resources and Life Sciences) було розроблено у 2011 р. посібник: «Гендерний мейнстрімінг в міському плануванні та в розвитку міста», в якому розписана програма дій до 2025 р. [4]. Крім того, у Відні проходять різноманітні заходи, метою яких є ознайомлення політиків та держслужбовців з гендерними критеріями. Наприклад, у жовтні 2016 р. мерією Відня, фондом

імені Гайнріха Бьоля та громадською організацією WPS Prague було організовано навчання гендерним компетенціям у сфері міського планування для представників з пострадянських країн, зокрема і з України [5].

Значні успіхи щодо гармонійного інтегрування гендерного компонента до урбаністики мають й інші міста європейських країн.

Зрозуміло, що українські фахівці, експерти та чиновники, що займаються містобудівною діяльністю, повинні володіти належними гендерними компетенціями, тому, зважаючи на досвід західних університетів, для майбутніх спеціалістів необхідно вводити нові дисципліни, що відповідають сучасним тенденціям розвитку містобудування.

Список використаних джерел

1. Марценюк Т. О. Гендерна політика Європейського Союзу: загальні принципи та найкращі практики / Тамара Марценюк ; керівники проектів : Олена Захарова, Володимир Притула; [Міжнародний центр перспективних досліджень]. Київ : [МЦПД], 2015. 43 с.

2. Социальные вопросы и гендерные подходы в урбанистике [Електронний ресурс] / Аслы Тепеджик Диш, Кристиан Димен, Мит-Челл Рирдон, Тимоти Андерсон. Пер. с англ. — NORDREGIO, 2014. 75 с. URL: http://gender-route.org/articles/sity/arhitektura_i_gendernoe_ravenstva_zachem_i_kak_govorit_ob_e_tom_so_studentami (дата звернення: 1.10.2017).

3. Gender Mainstreaming in Urban Development [Електронний ресурс] / Senatsverwaltung für Stadtentwicklung, Berlin, 2011. URL : http://www.stadtentwicklung.berlin.de/soziale_stadt/gender_mainstreaming/download/gender_broschuere_englisch.pdf.

4. Gender Mainstreaming in Urban Planning and Urban Development [Електронний ресурс] / Stadtentwicklungsplan 2025. Vienna, 2013. URL : <https://www.wien.gv.at/stadtentwicklung/studien/pdf/b008358.pdf>

5. Попова Ю. Місто багатьох : як гендерний підхід робить міста справедливішими [Електронний ресурс] / Mistosite, 2016. URL : <https://mistosite.org.ua/uk/articles/m%D1%96sto-bagatoh-yak-gendernyj-p%D1%96dx%D1%96d-robyt-m%D1%96sta-spravedlyv%D1%96shymy>.

*Семко Вадим Леонідович, кандидат політичних наук, доцент,
доцент кафедри політичних наук,*

Київський національний університет будівництва і архітектури

СОЦІАЛЬНО-ЗАМКНЕНІ МІСЬКІ СПІВТОВАРИСТВА ЯК ОБ'ЄКТ СОЦІОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

При аналізі соціально-замкнених міських співтовариств дослідники зазвичай не виходять за межі етносоціальної проблематики, і це обмежує уявлення про цей феномен лише гетто та етнічними кварталами переважно великих міст. Такий підхід є прийнятним в етносоціології, при здійсненні етнополітичних програм та ініціатив,